

Naar een bosbeheer op eigen benen

— Harrie Hekhuis, Sander Wijdeven, Maarten Willems (Staatsbosbeheer)

De opbrengsten uit hout zijn altijd een belangrijke economische drager voor het bosbeheer geweest. De laatste decennia lag echter de focus vooral op natuur en recreatie en verminderde de aandacht voor houtproductie. Staatsbosbeheer wil werken aan een duurzame balans tussen beschermen, beleven én benutten. Vanuit deze invalshoek is het de vraag of er in het bosbeheer voldoende aandacht is voor de houtopbrengsten, nu en in de toekomst. Dit wordt natuurlijk versterkt door het gegeven dat beheerders meer en meer de eigen broek moeten ophouden. Het is mogelijk en wenselijk de productiekant van het bosbeheer te versterken. Om echter toe te werken naar een bosbeheer dat op eigen benen staat is meer nodig: meer waarde aan het hout toevoegen en verzilveren van ecosysteemdiensten.

> De afgelopen decennia is er veel bereikt in het bos. Het bos is veel gevarieerder en aantrekkelijker geworden. Onder meer door het ouder worden van bossen, de versterkte soorten- en structuurvariatie en het grotere aandeel inheemse soorten. Maar dit had ook tot gevolg dat de bijgroei daalt en bossen steeds opener worden ('holle bossen'). De spontaan opgekomen verjonging bestaat voor een belangrijk deel uit soorten met een beperkt houtproductievermogen en komt vaak voor in een ruime stand. Hierdoor kan deze verjonging maar zeer beperkt de productiefunctie van het toekomstige bos dragen. Nu oogsten we nog de resultaten van de investeringen die voorgaande beheerders hebben gedaan. We zien het als onze verantwoordelijkheid ook toekomstige generaties deze mogelijkheid te bieden, naast het feit dat het een duurzaam geproduceerde hernieuwbare grondstof is. Deze belangrijke economische drager van het bosbeheer komt onder druk te staan. Nadrukkelijker dan voorheen gaan we dan ook de productiefunctie in onze bossen

weer een invulling geven. Dit doen we door gerichter te kiezen in de functieaccenten tussen bosgebieden. In gebieden met kansrijke, of reeds aanwezige, belangrijke natuurwaarden zetten we daar vol op in. Zo ontstaat er elders meer ruimte om de productiefunctie tot zijn recht te laten komen (zie hiervoor schematisch overzicht figuur pagina 27).

Dit gerichter kiezen doen we niet alleen tussen bosgebieden, maar ook binnen bosgebieden. Voorheen werd in het multifunctionele bos de drie functies (natuur, recreatie en productie) vaak tot op opstandsniveau gecombineerd (figuur boven (A)). Naarmate het bos gevarieerder wordt én er gestreefd wordt naar een evenredige balans tussen beschermen, beleven en benutten, blijkt het steeds lastiger deze drie ballen op opstandsniveau in de lucht te houden. Dus ook binnen multifunctionele bossen behouden we de functies maar gaan we meer accenten leggen (vergelijk figuur onder en boven).

Rijker bos

De natuurwaarde in de multifunctionele bossen zal onder andere tot uiting komen op kansrijke plekken waar zich dit nu reeds manifesteert. Zoals dood hout-eilanden, oud bos-delen en (tijdelijke) open plekken (waaronder verjongingsgaten). Door de natuurwaarde te versterken op deze waardevolle plekken kunnen we daarbuiten de productiefunctie meer ruimte geven. Hier oogsten en verjongen we bomen die de doeldiameter hebben bereikt. Zo houden we de bijgroei en continuïteit van houtproductie op peil. In deze bosdelen streven we naar een belangrijk aandeel productieve soorten. Enerzijds door bij verjongingskap te investeren in maatregelen die de natuurlijke verjonging van voldoende productieve soorten en dichtheden bevordert. Anderzijds door het producerend vermogen waar mogelijk en wenselijk te vergroten door een hoger aandeel productieve soorten. Dit kan bijvoorbeeld door uitbreiding van douglas in dennenbossen via natuurlijke verjonging van douglas-zaad-

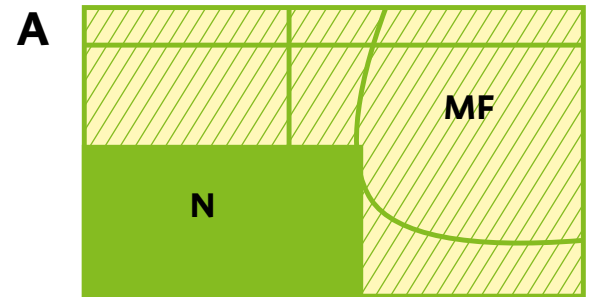
bronnen vanuit de randen. We experimenteren ook hier en daar met de aanplant van groepen douglas plugplanten op geschikte groeiplaatsen, bij verjongingskap in dennenbossen. Ook zetten we in op het behoud van productieve soorten op de daarvoor geschikte groeiplaatsen, zoals grove den op de armere en populier op de rijkere gronden.

Het op peil houden en waar mogelijk verhogen van de houtproductie is een belangrijk pijler onder de economische basis van ons bosbeheer. Accenten leggen tussen en binnen bosgebieden, aandacht hebben voor het aandeel productieve soorten en tijdige kap en gerichte verjonging, vormen hiervoor een belangrijke stap. We zien dit als een stap die nú mogelijk is: het bos is rijker (ecologisch waardevoller, aantrekkelijker) geworden en dat geeft de ruimte om ook weer meer aandacht te besteden aan productie van hout.

Meerwaarde voor het hout: zelf de markt op
Tot eind jaren negentig verkocht Staatsbos-

beheer het hout op stam aan de houthandel. Deze verkoop was lokaal georganiseerd: iedere beheerder verkocht het hout uit de eigen boswachterij. Rond de eeuwwisseling besloot Staatsbosbeheer om de houtverkopen te centraliseren en het hout zelf aan de verwerkende industrie te gaan leveren. Deze beslissing heeft Staatsbosbeheer financieel geen windeieren gelegd. Dit komt vooral omdat in de houtmarkt een groot leveringsvolume leidt tot een hogere prijs per eenheid. Dit is voor een grote terreinbeheerder als Staatsbosbeheer natuurlijk een belangrijke kans. Ook de grootschalige inkoop van de dienstverlening van bosbedrijven en transportbedrijven leverde financieel voordeel op. Staatsbosbeheer biedt haar klanten prijs- en leveringszekerheid doordat het hout niet op een grillige markt hoeft te worden ingekocht: wij hebben 'two hands on the wood' zoals een Engelstalige koper het uitdrukt. Wij streven naar stabiele prijzen: pieken en dalen in de houtmarkt maken wij zelden mee. Waar in het recente verleden vooral de concurrentie de ver-

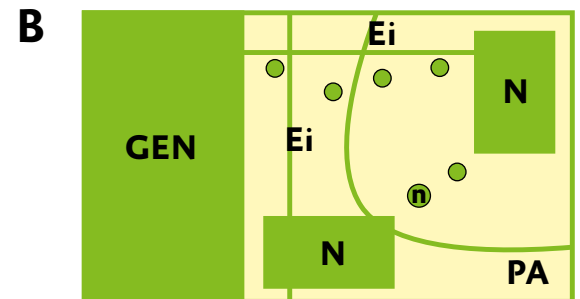
Figuur Schematische indeling bosfuncties met links de huidige indeling van nauwe verwevenheid van functies en rechts de beoogde koers naar accenten in bosgebieden.

Schematische indeling huidige bossen.

MF multifunctioneel bos met daarin natuur, recreatie en houtproductie nauw verweven

N bos met natuurfunctie.

Schematische indeling koers naar accenten tussen én binnen bossen.

GEN Grote Eenheid Natuur (natuurlijke boslandschappen)

PA Multifunctionele bos/bos met productiefunctie met daarin:

N Bos met natuurfunctie, bosparels (grote schaal, permanent)

n Kernen van natuureilanden (kleine schaal, tijdelijk of permanent)

Ei Ecologische infrastructuur en open ruimtes

houding met andere partijen kenmerkte, wordt inmiddels ook samengewerkt om kostprijzen te drukken of om klanten beter te kunnen bedienen. Daarnaast leveren we grondstof voor duurzame energie aan biomassacentrales van NUON in Lelystad, Stadsverwarming Purmerend en aan glastuinbouwbedrijven. Overigens komt slechts een deel van deze biomassa uit bossen, het leeuwendeel komt uit landschapselementen. Ook bij de houtige biomassa is de strategie om door een zekere schaalgrootte voordelen te boeken in de afzet, de logistiek en de productie-techniek. Vervolgens kunnen ook kleinschalige afnemers profiteren van deze schaalvoordelen.

Hollands Hout

Niet in het bos wordt de meeste waarde aan hout toegevoegd. De meeste waardecreatie vindt verderop in de keten plaats, en het is de kunst om een groter deel hiervan bij de bosbeheerder te laten landen. Staatsbosbeheer levert zoveel mogelijk onder FSC-certificaat, en we proberen de afstand tussen het bos en de consument zo klein mogelijk te houden met het label 'Hollands Hout'. Onder dit label maken we de consument duidelijk dat het hout uit Nederlandse bossen van prima kwaliteit is en de voorkeur verdient boven hout dat van ver moet komen. We benaderen de consument rechtstreeks via onze websites (staatsbosbeheer.nl en hollands-hout.com) maar ook via de grote doe-het-zelf-ketens, waar hout van Staatsbosbeheer verkrijgbaar is. Verder hebben we de afgelopen jaren veel energie gestoken in de herwaardering van lariks als tuinhout door samen te werken met het tv-programma 'Eigen huis en tuin'.

In beperkte mate verbinden we de naam Staatsbosbeheer aan specifieke producten. Zo leveren we essenstobben uit de polders als grondstof voor 'hurleys', een soort hockeystick waarmee in Ierland tegen een balletje en een enkele tegenstander wordt gemept. In samenwerking met Monuta brengen we grafkisten van beuken en grenen op de markt. Op deze wijze probeert Staatsbosbeheer in de markt voor kwaliteits-hout een positie te verwerven.

De strategie achter het label Hollands Hout is, dat Staatsbosbeheer aan de consument (en anderen) vooral informatie verschaft over ons hout. Bij de verkoop van Hollands Hout, werken we samen met daarin gespecialiseerde partijen. Bij professionele klanten (bouwbedrijven, aannemers) zijn dat handelsbedrijven in bezaagd hout en bij consumenten zijn dat de doe-het-zelf-ketens en tuincentra. Deze samenwerking zorgt voor een sneeuwbaaleffect in de afzet, en beperkt dat Hollands Hout in de gehele keten vooral op prijs moet concurreren.

Verzilveren van ecosysteemdiensten

Uit steeds meer studies blijkt dat de economische waarde van ecosysteemdiensten van bos en natuur groot is. Het is ook duidelijk dat de economische betekenis van milieufuncties zoals waterinfiltratie en luchtzuivering groter zijn dan die van de traditionele opbrengsten zoals houtoogst en jacht. Ook de recreatieve betekenis van bos is gezien omzet en werkgelegenheid aanzienlijk groter dan die van de houtoogst.

Helaas, en daar hebben we het helaas ook al tientallen jaren over, komen deze maatschappelijke baten nog steeds nauwelijks bij de bos- en natuurbeheerder terecht. Het is geen eenvoudige opgave om hiervoor een verdienmodel te vinden. Voor de recreatieve betekenis is het vin-

Tabel 1 Illustratief overzicht van de waarde van ecosysteemdiensten in NP Hoge Veluwe. (Bron: Economic benefits generated by protected areas: the case of the Hoge Veluwe forest, the Netherlands. L.Hein, Ecology and Society 16(2): 13.)

Dienst	Waarde (1000 euro/jaar)	Waarde (euro/ha/jr)*
Houtoogst	354	118
Jacht en wildbraad	175	32
Grondwaterinfiltratie	1.950	355
Koolstofvastlegging	33	6
Zuivering luchtverontreiniging	2.100	380
Recreatie	6.140	504
Biodiversiteit	pm	pm
Totaal	10.750	1.955

* Waarde per ha, bewerking door F. Mohren.

den van deze weg voor Staatsbosbeheer in de huidige vorm echter urgent. Met de overgang naar SNL neemt per 1 januari 2014 de overheidsbijdrage voor recreatie af met 75%! In een tijd van blijvende beperktere overheidsmiddelen zullen we niet alleen meer naar de overheden moeten kijken. Misschien biedt dit momentum ook een opening.

Waarom spelen we als terreinbeheerders niet veel meer in op specifieke gebruikersgroepen en hun specifieke wensen met een bijbehorende betaling? De bossen blijven vrij toegankelijk voor wandelen en fietsen, maar voor specifieke gebruikersgroepen gaan we in toenemende mate het principe 'de gebruiker betaalt' hanteren. De eerste aanzetten zijn er met bijvoorbeeld klimbossen en Support for Nature voor sportevenementen. Dit biedt niet alleen voor Staatsbosbeheer kansen, maar ook voor bijvoorbeeld de sportorganisatoren om zich te onderscheiden.

Enkele voorbeelden:

- Als we ruiters en atb-ers aantrekkelijke en goed onderhouden routes met bijbehorende voorzieningen en informatie aangevuld met sportieve en avontuurlijke arrangementen kunnen bieden waarom zouden ruiters en atb-ers daarvoor dan niet willen/moeten betalen? Dit betekent ook dat we deze gebruikers anders moeten gaan zien en benaderen. Vaak ervaren deze gebruikers nog dat ze gedoogd worden. We moeten de slag maken dat we deze gebruikers een aantrekkelijk product bieden dat meerwaarde heeft en waarvoor betaling gewoon is.
- Kunnen we op specifieke plekken in co-creatie met recreatieondernemers niet

komen tot win-win situaties (horeca met klimbos, camping met aantal boomhutten, hotel met sportvoorzieningen in natuurlijke omgeving) die een breder aanbod voor de recreatieondernemer opleveren, maar waar de bosbeheerder dan wel van meeprofiteert. Natuurlijk kan dit niet overal, maar overal niet is ook niet waar.

Het verzilveren van ecosysteemdiensten is zeker geen eenvoudige klus, is de afgelopen decennia gebleken. Vaak wordt de oorzaak daarvan buiten de bos- en natuursector gelegd. Het is natuurlijk waar dat een belangrijke sleutel voor het verzilveren van de economische betekenis van bos ook bij de overheden ligt, zeker in de wereld van de milieufuncties. Een mooie stap is hier die van de drinkwaterbedrijven Brabant Water en Evides. De drinkwaterbedrijven Brabant Water en Evides hebben een overeenkomst gesloten met de provincie Noord-Brabant voor een financiële bijdrage aan het herstel van verdroogde natuur. De komende 5 jaar gaan de 2 bedrijven ongeveer € 20 miljoen euro reserveren.

Echter we moeten ook in de spiegel kijken. Zijn we zelf actief en gezamenlijk deze weg opgegaan? Voor een lokale beheerder is dit een lastige weg, maar als sector? Staatsbosbeheer zet samen met nieuwe partners, zoals de belangenorganisaties van de recreanten en de recreatieondernemers, stappen op dit terrein.<

s.wijeven@staatsbosbeheer.nl